

Broedvogels in de bebouwde kom
van
Blaricum

Verslag: Dick A. Jonkers
m.m.v. : Jelle Harder
Henk Hardon
Inge Karsemeijer

Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
Uitgave nummer 45, januari 1984

Productie en verspreiding van dit rapport kwam tot stand met medewerking van de Inspectie Natuurbehoud, Staatsbosbeheer. Deze draagt echter geen verantwoordelijkheid voor de inhoud.

INHOUD

	Blz
1. Inleiding.	2
2. Ligging, beschrijving en oppervlakte van het onderzochte gebied.	2
3. Methode	3
4. Interpretatie van de waarnemingen.	4
5. Weersomstandigheden tijdens de inventarisaties.	4
6. Resultaten.	5
6.1 Bespreking van de soorten en aantallen broedvogels.	6
7. Vergelijkingen met andere inventarisaties.	11
7.1 Vroegere onderzoeken in Blaricum.	11
7.2 Regionaal.	12
7.3 Elders in het land verricht onderzoek in de bebouwde kommen.	12
8. Samenvatting.	13
9. Dankwoord.	13
10. Geraadpleegde literatuur.	13
11. Bijlage 1. Lijst van vastgestelde broedvogels.	14
12. Bijlage 2. Andere waargenomen vogelsoorten.	16
13. Bijlage 3. Figuur 1, Kaart met telgebieden.	17

1. Inleiding

Het aantal broedvogelinventarisaties dat ieder jaar in Nederland wordt uitgevoerd is groot. Verreweg het grootste deel van dit type vogelonderzoek wordt verricht in natuurterreinen. De animo om bebouwde kommen van gemeenten te gaan inventariseren is miniem, wat mede veroorzaakt wordt door het geringe aantal, voor de meeste vogelaars oninteressante, soorten dat er broedt.

De aanleiding om de bebouwde kommen van een aantal gemeenten binnen het werkgebied van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. op het voorkomen van soorten en aantallen te bekijken wordt gevormd door plannen voor een publikatie over de vogels van het Gooi, de Vechtplassen en de Eempolder.

Het is niet de eerste keer dat de broedvogels van Blaricum het onderwerp van studie zijn. Uit de periode 1955-1960 is in het archief van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een lijst aanwezig die is opgesteld door een actieve inwoner (Schöne, ongepubliceerd).

Voorts is er in de jaren 1969 en 1970 geïnventariseerd ten behoeve van het boek "Avifauna van Midden Nederland" (Alleyn et al. 1971). Ook werd er naar het voorkomen van broedvogels onderzoek gedaan voor de "Atlas van de Nederlandse broedvogels" (Teixeira red. 1979) en voerden in een deel van Blaricum medewerkers van de Provinciale Waterstaat in 1981 broedvogel-tellingen uit (van Beusekom, ongepubliceerd).

2. Ligging, beschrijving en oppervlakte van het onderzochte gebied

De gemeente Blaricum ligt op de noordoost flank van de Gooise stuwwal (topografische kaart blad 32 A, S.O.V.O.N. blokken 26-51 en 26-52). Het verschil in hoogte tussen het westelijke en oostelijke deel van het gebied bedraagt ca. 15 m. De totale oppervlakte van de bebouwde geïnventariseerde delen van de gemeente is ongeveer 493 ha. Omdat de bebouwing niet aaneengesloten ligt, en het gebied te groot is om door één persoon te laten inventariseren werd besloten het geheel te splitsen in zeven deelgebieden. Ligging en begrenzing zijn te vinden in figuur 1, bijlage 3.

Gebied 1 (opp. 59 ha.) werd ruwweg omsloten door de gemeentegrens, de Huizer- en Naarderweg. Het is een "wijk" met zo wel grote als kleine villatuinen waarin veel coniferen en gazons voorkomen.

Rond de villa's is weinig ondergroei aanwezig. De soms zeer grote tuinen en de aansluitende terreinen bestaan voornamelijk uit gemengd loof- naalddhout.

Gebied 2 (opp. 38 ha.) behoort tot de oude kern van het dorp waar boerderijtjes liggen met de daarbij behorende begroeiing van bijvoorbeeld heggen. De grens werd hier gevormd door de Torenlaan, Bergweg, Meentzoom, Franse pad, Eemnesserweg, Verbindingsweg, Torenlaan en Huizerweg.

Het wegen- en bebouwingspatroon is hier vrij dicht. Naar de randen toe en er tussendoor staan woonhuizen van recentere datum. Ook dit gebied bezit weinig ondergroei. Bossages van enige grootte komen hier nauwelijks voor.

Gebied 3 (opp. 62 ha.) grenst aan de zuidkant van het vorige. Hier waren de Eemnesserweg, Fransepap, Meentzoom, Schapendrift en Elbertsveen de inventarisatiegrens. Er is een dicht opeenstaande oude kern met weinig loofhout, waar omheen nieuwere woningen staan. Af en toe liggen er kleine weilandjes. Plaatselijk zijn er kleine villa's waar omheen begroeiing te vinden is. Tegen de gemeentegrens ligt vanaf de Schapendrift wat nieuwe bebouwing.

Gebied 4 (opp. 116 ha.) is het grootste onderzochte deelgebied. De Torenlaan, Eemnesserweg tot de ijsbaan, van hieruit via Achter de Capitten, tot de Gooiergracht en de gemeentegrens vormden hier de begrenzing. De kern wordt gevormd door heideterrein met stuifzandstukjes en opslag van vliegdennen.

Er zijn zowel grote villatuinen met loofhout als kleinere waarin zich meer coniferen bevinden.

Gebied 5 (opp. 73 ha.) is een deel van de gemeente met vrijwel alleen villa's. Als grens werd de Naarderweg, Huizerweg, Torenlaan en de gemeentegrens aangehouden.

De tuinen zijn groot en open met veel gazons. Aan de randen daarvan staan rododendrons, verschillende soorten coniferen of spontaan opgeslagen andere naaldbomen of loofhout dat in veel gevallen een aanzienlijke hoogte heeft bereikt. In de weinige aaneengesloten bosjes is er alleen houtige ondergroei, een kruidlaag ontbreekt.

Ten oosten van de Enghlaan ligt het restant van een eng dat nog steeds als bouwland wordt gebruikt. Aansluitend is hier een dicht naaldbosje en een restant van een boomgaardje te vinden.

Gebied 6 (opp. 36 ha.) door de Blaricummerheide van de overige gebieden gescheiden ligt dit bebouwde deel ingesloten tussen de gemeentegrens en de heide. Het ziekenhuis Hoog-Laren neemt bijna 1/3 van de totale oppervlakte in beslag. Het gebied kenmerkt zich door de zeer grote villatuinen met hun gazons, plaatselijk groenblijvende heesters en wat hogere coniferen. Aansluitend komt oud loof- en naaldhout voor en liggen er verspreid stukjes gemengd jonger bos.

Gebied 7 (opp. 108 ha.) de Bijvanck ligt eveneens gescheiden van de overige delen. In deze nieuwbouwwijk vinden nog steeds bouwactiviteiten plaats. De tuinen zijn er over het algemeen klein. Verspreid zijn kleine singels aanwezig, de jonge aanplant die veelal in de vorm van struikjes is gerealiseerd gaat de 2½m. nog niet te boven. Aan de buitenrand in de richting van de rijksweg A27 staan loofhoutsingels met grasranden er langs. Verder loopt er door de wijk een soort grachtje waar watervogels van profiteren.

De grens van het telgebied liep van de Randweg via 't Mark in noordelijke richting. Hier werd de gemeentegrens overschreden, waardoor ook het Huizense deel van de Bijvanck werd geïnventariseerd. Aan het eind van de bebouwing werd deze in oostelijke-richting als grens aangehouden tot de rijksweg A27. Deze vormde aan de oostzijde de grens.

3. Methode

Om inzicht te krijgen in de soorten en aantallen vogels die in Blaricum broeden werd gekozen voor de zogenaamde turfmethode.

Voor iedere vogel die territorium- of nestindicatief gedrag vertoonde werd een turfstreepje gezet. Onder een territoriumindicatieve waarneming werden gedragingen als balts, zang, roep, vechten en copulatie verstaan. Nestindicatie werd aangenomen als er met nestmateriaal werd geslept, er transport van voedsel plaatsvond, er gealarmeerd werd, afleidingsgedrag werd vertoond, oude vogels met pas uitgevlogen jongen werden gezien of oude vogels wegvlogen in nestholten of andere nestelplaatsen. In al deze gevallen werd aangenomen dat zo'n vogel een zekere broedvogel was. Toevallige nestvondsten vielen ook in deze categorie.

Een andere mogelijkheid was het turven van mogelijke broedvogels. Hiertoe werden vogels gerekend die in een geschikte habitat foerageerden, rusten of er overheen vlogen.

In verband met de vroege en korte zang van lijsterachtigen werd bij elk bezoek een ander beginpunt genomen.

In vrijwel alle gebieden is geïnventariseerd van een uur voor zonsopkomst of vanaf zonsopkomst tot enige uren daarna.

Enkele gebieden werden ook nog overdag en 's avonds bezocht.

Voor de inventarisaties waren twee data gepland, één in het weekeinde van 16-17 april en de andere 14-15 mei. Alle inventarisaties vonden in, vlak voor of even na deze data plaats. Sommige inventarisators voerden in mei en begin juni ook nog onderzoek uit.

De aantallen bezoeken en minuten onderzoek per hectare zijn weergegeven in figuur 2.

Figuur 2 Aantallen bezoeken en minuten onderzoek per hectare in elk deelgebied.

nummer deel- gebied	vroege ochtend bezoek	dag bezoek	avond bezoek	aantallen bestede minuten/ha.
1	2	-	1	13
2	-	2	-	27
3	3	-	-	7
4	2	-	-	3
5	4	-	-	9
6	3	-	2	19
7	3	-	-	6

Door de inventaristoren van wijk 5 werd op de uitgestippelde route elk kwartier apart bijgehouden en eerst een snelle ronde gemaakt voor de zang van lijsterachtigen en andere vroege zangvogels. Na deze ronde volgde een tweede, waarbij nogmaals alle waarnemingen werden genoteerd.

4. Interpretatie van de waarnemingen

Voor het bepalen van de aantallen broedvogels werd er vanuit gegaan dat van alle gehouden inventarisaties het hoogste getelde aantal met territorium, nestindicatie en nestvondsten in ieder geval broedvogel was. Het gevaar bij een dergelijke interpretatie is dat men nooit weet of de vogels op de eerste datum dezelfde zijn als op de volgende. Dit manco zou alleen te ondervangen zijn door de zeer arbeidsintensieve territoriumkarteringsmethode toe te passen. Voor wijk 5 werd per gelopen kwartier van elke twee rondes die iedere datum werden gelopen het hoogste aantal waarnemingen genomen. Voor het hele gebied gold, dat soorten, die nog op doortrek konden zijn niet werden meegenomen in de aantalsbepaling. Zij zijn samen met soorten die zeker niet in het gebied broeden in een aparte lijst met niet-broedvogels opgenomen. De aldus gevonden aantallen broedvogels vormen in ieder geval het minimum dat in Blaricum broedt. Een zelfde procedure werd gevolgd met de mogelijke broedvogels. Het gevonden aantal zekere broedvogels vermeerderd met de mogelijke broedvogels is het maximum aantal dat is vastgesteld.

5. Weersomstandigheden tijdens de inventarisaties

De hoofdmoot van de inventarisaties werd in of rond 15-16 april of 14-15 mei uitgevoerd. Op 15 april was het goed inventarisatieweer. Het was windstil, er was weinig bewolking en de temperatuur liep van 5° C. tot 15° C. op. Een dag later was de temperatuur een uur voor zonsopkomst gedaald tot 0° C., in de loop van de dag liepen de waarden weer op tot 15° C.. Het weertype was verder gelijk aan de dag ervoor. Overdag was het matig inventarisatieweer. Het was zwaarbewolkt en er viel af en toe een regenbui.

Op 14 mei was het zwaarbewolkt en er waaide een matige zuidwesten wind. De temperatuur liep op van 7° C. tot 15° C.. Er was goede zang. Op 15 mei was het onbewolkt en de temperatuur kwam van 8° C. in de ochtend tot maximaal 17° C. overdag. Er waaide een zwakke wind hetgeen resulteerde in goed inventarisatieweer.

Resumerend kan worden gesteld dat het koude en natte voorjaar op de bovenvermelde data even verstek liet gaan en er goed te inventariseren viel. Sommige inventaristoren melden desondanks dat zij de indruk hadden dat enkele soorten slecht zongen.

6. Resultaten

De resultaten zijn afhankelijk van een groot aantal factoren te weten:

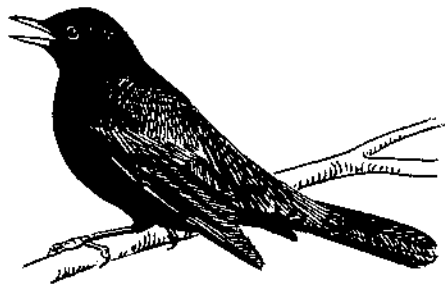
- oppervlakte van het telgebied
- ervaringen van de waarnemer met inventariseren
- kennis van de vogelsoorten
- terreinkennis
- vermogen om ook hoge geluiden te horen
- loopsnelheid van de waarnemer
- bestede aantal minuten per hectare
- weersomstandigheden
- aktiviteiten van de vogelsoorten
- aanvangstijdstip van de inventarisors

Al deze variabelen bepalen in hoge mate het resultaat.

Uit figuur 2 valt bijvoorbeeld al af te lezen dat er aanzienlijke verschillen zijn in doorgebrachte onderzoekstijd per hectare. Deze worden in dit geval veroorzaakt door de samenstelling van de deelgebieden, het aantal bezoeken dat werd gebracht en de routine van de waarnemers. De gevonden aantallen (bijlage 1) zijn bij een groot aantal vogelsoorten te laag, wat aan de hand van voorbeelden die werden verkregen door soortgericht onderzoek zal worden toegelicht.

Niet vergeten moet worden dat slechts twee, in sommige gevallen wat meer, inventarisaties zijn uitgevoerd in april en mei. In die tijd is de top van de zangaktiviteit van soorten als Heggemus en Boomklever al voorbij.

Een andere faktor die tot ondertelling heeft geleid is het begintijdstip van de inventarisors. Slechts enkele inventarisors begonnen al om een uur voor zonsopkomst de andere later. Dit had tot gevolg dat de groep lijsterachtigen waartoe Merel, Zanglijster en Roodborst behoren door de laatste groep onderzoekers aanzienlijk werd onderteld.

6.1 Bespreking van de soorten en aantallen broedvogels

1. Wilde Eend: Hoewel van de Wilde Eend bekend is dat zij soms op kilometers afstand van water broedt lag het niet in de lijn der verwachting dat deze soort binnen de bebouwde kom zou broeden. De 5-6 gevallen in de Bijvanck zijn een gevolg van de aanwezigheid van waterpartijen. In de omgeving van telgebied 3 waar ook een paar werd gevonden loopt de Gooiergracht.
2. Kuifeend: Een verrassende aanwezigheid. In de Bijvanck vermoedelijk ergens in 't Grachtje broedend.
3. Knobbelzwaan: In de noordwesthoek van de Bijvanck werd een paar met 5 jongen gezien.
4. Torenvalk: Hiervan werd één paar gesignaleerd in telgebied 4, het enige gebied met een bosje van enig formaat én open terrein. Mogelijk zijn aan de bebouwingsrand één of meer paren gemist.
5. Sperwer: Zowel in telgebied 1 als in telgebied 3 hebben vermoedelijk broedgevallen plaatsgevonden. De habitat van beide gebieden leent zich er goed voor. De vogels kunnen zowel in het aangrenzend gebied als in de bebouwing jagen. In het laatste gebied vormen Huismussen hun favoriete prooi.
6. Boomvalk: De aanwezigheid van deze predator is moeilijk vast te stellen en de Boomvalk is dan ook vermoedelijk onderteld. Het vastgestelde paar broede naar alle waarschijnlijkheid niet in telgebied 3, maar kan in het bosje van Six hebben gezeten dat buiten de inventarisatie viel. Andere jaren broedden ook paren in Hoog-Laren, het Witzand en het Warandapark.
7. Fazant: Niet bepaald een broedvogel van de bebouwing. Mogelijk is de soort onderteld en heeft zij ook met enkele paren aan de randen van de telgebieden 1 en 5 gebroed.
8. Waterhoen: Een aan water gebonden soort die dan ook in de Bijvanck werd gevonden.
9. Meerkoet: Eveneens een aan water gebonden soort. Door waterpartijen met begroeiing te creëren zoals in de Bijvanck is gebeurd scheidt men vestigingsmogelijkheden voor deze en andere watergebonden soorten.
10. Houtsnip: De waarneming van deze soort in het broedseizoen duidt op een territorium. De habitat rond de waarnemingsplaats lijkt geschikt voor een broedgeval.
11. Holenduif: Deze holenbroeder is goed vertegenwoordigd. Verspreid door de gemeente zijn voldoende gaten en spleten in bomen waar de Holenduif in kan broeden.
12. Houtduif: Overall waar maar opgaand hout te vinden is kan de Houtduif worden verwacht. Met het toenemen van de begroeiing in de Bijvanck zal de soort daar nog toenemen. De gevonden aantallen geven een reeel beeld.
13. Tortelduif: Uitgaande van de geschiktheid van de respectievelijke gebieden zouden er iets meer broedparen kunnen zijn dan werden vastgesteld. Het is echter heel goed mogelijk dat de Tortelduif, die op diverse plaatsen in ons land door inkrimping van geschikte voedselgebieden achteruit gaat, toch minder algemeen is in Blaricum dan wordt verondersteld.
14. Turkse Tortel: Een opvallend luidruchtige soort als de Turkse Tortel zal niet gauw gemist worden. Opvallend is de hoge dichtheid in telgebied 3 waar de soort dominant is t.o.v. de Houtduif.
15. Koekoek: Alleen in telgebied 4 en het aangrenzend telgebied 1 was de Koekoek aanwezig, waarbij het eerste gebied zelfs 4 territoriumhoudende mannetjes bezat.
16. Bosuif: De optimale inventarisatietijd voor Bosuilen ligt in de wintermaanden. Toch werden nog 2-3 broedparen vastgesteld. Mogelijk ligt het werkelijke aantal op 4-5.
17. Ransuil: Het vrijwel ontbreken van avondinventarisaties en telrondes in juni wanneer de jongen roepen, hebben voor deze uilensoort waarschijnlijk tot ondertelling geleid.

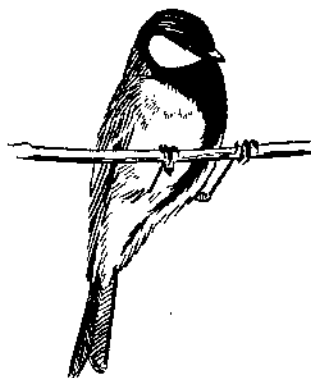
Figuur 3. Dichtheden van de Merel per 100 ha. in de telgebieden.

<u>telgebied</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>
oppervlakte	59 ha.	38 ha.	62 ha.	116 ha.	73 ha.	36 ha.	108 ha.
structuur	park- achtig bos	dorps- kern weinig groen	dorps- kern vrij veel groen	park- achtig bos	park- achtig bos	park- achtig bos	nieuwbouw wijk weinig groen
dichtheid in paren per 100 ha.	171	82	161	103	255	125	74

Uit bovenstaand overzicht blijkt duidelijk hoe belangrijk de faktor bos is. Bovendien bieden de vele gazons uitstekende foerageermogelijkheden.

30. Gekraagde Roodstaart: Deze vogelsoort is een holenbroeder met een voorkeur voor oud loofhout, die zich echter ook thuisvoelt in schuurtjes, takkenhopen of andere plaatsen waar spleten of holen zijn. Het ontbreken van deze nestelmogelijkheden kan de reden zijn dat hij in kleine aantallen voorkomt of in telgebieden ontbreekt.
31. Zwarte Roodstaart: Een typische broedvogel van bebouwingskernen of nieuwbouwwijken waarin nog gebouwd wordt. De inventarisatiegegevens spreken voor zich.
32. Roodborst: Eveneens een vroege zanger in de ochtend die ook overdag en 's avonds nog wel te horen is. De voorkeur voor bosachtige structuren weerspiegelt zich in de aantallen van de respectievelijke telgebieden.
33. Spotvogel: Het feit dat de Spotvogel alleen in de Bijvanck voorkomt geeft al aan dat het een pionierssoort is. Spotvogels broeden graag op plaatsen waar de vegetatie niet te dicht en het loofhout betrekkelijk jong is.
34. Zwartkop: Een typische vogelsoort van loof- en gemengde bossen waar dan wel gevarieerde ondergroei moet zijn. In de vele villatuinen is deze ondergroei meestal spaarzaam aanwezig. Op de overige zanderige grond staat vaak veel naaldhout of eikenhout waar de struik- en kruidlaag matig ontwikkeld is.
35. Tuinfluter: Het kleine aantal Tuinfluters, broedvogels van struikachtige begroeiing, geeft aan dat de habitat voor hen niet optimaal is. In de Bijvanck is dit nog wel het geval. Om daar de Tuinfluters te behouden zou geprobeerd kunnen worden de huidige situatie zoveel mogelijk te handhaven.
36. Grasmus: Alleen telgebied 2 bleek Grasmussen te herbergen. Het is een soort die men niet gauw in een bebouwde kern zou verwachten vanwege zijn favoriete habitat: een ruige vegetatie met hier en daar struiken.
37. Braamsluiper: Veelal komt de Braamsluiper in hetzelfde gebied als de vorige soort voor, wat bij deze inventarisatie bevestigd wordt. Het vaststellen van de soort in de Bijvanck laat zien dat de groenstroken daar ook geschikt zijn.
38. Fitis: Hoewel de ondergroei en grasachtige opschietende vegetatie niet optimaal is werd er een redelijk aantal Fitissen gevonden. Vooral telgebied 4 waarin door de aanwezigheid van bos- en heide veel randen voorkomen bezat veel territoria.
39. Tjiftjaf: De Tjiftjaf heeft wat meer behoefte aan open habitat en komt daar vaak samen met de Fitis voor, zoals ook bij deze inventarisatie naar voren komt.
40. Fluiter: Wijk 6 is het enige gebied, aansluitend bij Crailo en Bikbergen waar hoog oud geboomte, veelal beuken, voorkomt. Ook is er een slecht tot matig ontwikkelde kruidlaag aanwezig. Het habitat voor de Fluiter, die er dan ook is gesignaleerd.

41. Goudhaantje: In vier telgebieden werd deze soort gevonden, in de overige is geen broedmogelijkheid.
42. Vuurgoudhaantje: Ook hier weer een combinatie in het voorkomen en wel met het nauw verwante Goudhaantje. Bovendien is het voorkomen een verrassing, deze broedvogelsoort was in Blaricum nog niet bekend. Het is een soort die zich nog steeds uitbreidt. Onbekendheid van veel waarnemers met het geluid zal zeker ook een rol spelen, zodat mag worden aangenomen dat er ook in voorgaande jaren reeds paren aanwezig waren.
43. Grauwe Vliegenvanger: Dit is een soort die door zijn onopvallende zang temidden van de veelheid aan andere geluiden vaak wordt gemist. Vooral in gebieden met grote tuinen is het vrijwel onmogelijk de aantallen vast te stellen. Een kleine ondertelling is niet uitgesloten.
44. Bonte Vliegenvanger: Zo onopvallend als de vorige soort is, zo luidruchtig is de Bonte Vliegenvanger. De aanwezigheid van nestkasten is belangrijk voor deze vogelsoort, die zijn broedplaats vaak moet veroveren op andere holenbroeders. het vastgestelde aantal zal de werkelijkheid aardig benaderen.
45. Koolmees: Een algemene soort binnen de bebouwde delen. Dit zal niet in het minst veroorzaakt zijn door de vele nestkasten die overal zijn opgehangen. Het aantal Kool- en Pimpelmezen in de Bijvanck duidt erop dat ook daar al behoorlijk wat nestkasten zijn opgehangen en de wijk al is gekoloniseerd.

46. Pimpelmees: Deze holenbroeder wordt duidelijk gedomineerd door de vorige soort.
47. Kuifmees: Een typische naaldhoutsoort, die sporadisch in nestkasten broedt, maar vermolmd hout verkiest om daar een holte in te hakken. In de meeste telgebieden wordt kennelijk niet aan de habitateisen voldaan.
48. Matkopmees: Net als de vorige soort kieskeuriger dan de Kool- en Pimpelmees en daardoor maar hier en daar voorkomend.
49. Glanskopmees: Weer een soort die vaak in combinatie met een andere soort voorkomt. Meestal is de Glanskopmees in wat ouder hoogopgaand loofbos te vinden, hij is echter ook in parkachtige structuren en gemengd bos aanwezig, maar nooit in grote aantallen. Evenals de Matkopmees broedt de Glanskopmees bij tijd en wijle in nestkasten.
50. Zwarte Mees: Het voorkomen in Blaricum beperkt zich tot de gebieden waar naaldhout voorkomt. De soort is een karakteristieke bewoner van deze habitat.
51. Staartmees: Overal waar bossen of terreinen met lage struik- of andere begroeiing aanwezig is, kan de Staartmees worden aangetroffen. Vooral coniferen als thujas en tsugas, maar ook taxus en hulst worden graag als broedplaats gebruikt. De soort begint al vroeg met nestbouw waardoor waarschijnlijk een deel van de broedparen is gemist. Op grond van de vele coniferen in de tuinen zou men een hoger aantal broedparen verwachten.
52. Boomklever: Een karakteristieke aan oud loofhout gebonden soort die in dorpskernen weinig of niet voor zal komen, laat staan in nieuwbouwwijken. De aantallen in de respektievelijke gebieden geven aan in welke mate oud loofhout beschikbaar is.

53. Boomkruiper: Veel minder aan loofhout gebonden als de vorige soort, hetgeen in de aantallen tot uitdrukking komt. Behalve in bomen nestelen Boomkruipers ook in spleten van schuren en andere bouwsels en incidenteel onder dakpannen. In de habitat moeten wel foerageermogelijkheden in de vorm van opgaand hout voorhanden zijn.
54. Rietgors: Deze soort zal men niet gauw binnen de bebouwde kom verwachten, men associeert hem met gebieden waar water en riet voorkomen. Over het algemeen is de habitat vochtig; er is de laatste jaren een tendens tot broeden in droge terreinen mits er maar ruige ondergroei in het open terrein is.
55. Appelvink: Uit het waarnemingenbestand van de vogelwerkgroep blijkt dat Appelvinken 's winters in Blaricum worden waargenomen en wel met name in de telgebieden 1 en 5 (zie Jonkers 1983). Van deze moeilijk te inventariseren soort werd één territorium vastgesteld. Omdat er in de overige delen van de bebouwde kom verder weinig mogelijkheden voor deze soort zijn, mag worden aangenomen dat andere in de winter waargenomen exemplaren in de omringende hoge oude loofbossen broeden.
56. Groenling: De voorkeur voor sierconiferen valt af te lezen uit het vastgestelde aantal. Niet alleen daar maar ook in het half open gebied met bomen en struiken broedt hij. Afgaande op de verschillende terreinstructuren en de aantallen geven deze laatste een vrij reëel beeld van het broedbestand in Blaricum.
57. Kneu: Binnen bebouwde kommen zijn soms hier en daar Kneuen te vinden. Zij komen meer voor in nieuwbouwwijken met loofhoutsingels waar met name in heggen soms in kleine kolonies wordt gebreed. Vooral de plaatsen waar het wat rommelig en bovendien een rijke kruidenvegetatie is, zijn favoriet.
58. Goudvink: Op enkele plaatsen zijn Goudvinken regelmatig gesignaleerd. Er mag worden aangenomen dat in de geschikte milieus enkele paren van deze zich in de broedtijd onopvallend gedragende vogel zijn gemist.
59. Vink: De aantallen per telgebied lopen nogal uiteen. Het is niet duidelijk of er in werkelijkheid zo weinig Vinken zijn of dat er bijvoorbeeld in telgebied 5 door geringe zangactiviteit territoria gemist zijn.
60. Huismus: Het blijft altijd moeilijk aantallen broedparen van Huismussen te tellen. Uit de cijfers valt op te maken hoezeer de soort aan vooral dicht opeenstaande bebouwing verknocht is.
61. Ringmus: De veel meer boomholten en andere gaten (bijv. in nestkasten) bewonende Ringmus heeft bovengenoemde binding niet en is bovendien door zijn geringere aantallen wat eenvoudiger vast te stellen.
62. Spreeuw: Een soort die overal te vinden is en eenvoudig vast te stellen, vooral in de tijd met jongen wanneer er af en aanvliegen met voedsel plaatsvindt. Zij komen in de open en in de gesloten bebouwing voor.
63. Zwarte Kraai: Niet bepaald een vogel van bebouwde kommen. De op veel plaatsen aanwezige hoge bomen en het ontbreken van meedogenloze vervolging, zal ertoe geleid hebben dat deze soort zich rond de relatief open bebouwing ophoudt. Normaliter mijdt de Zwarte Kraai de menselijke bebouwing.
64. Kauw: Als er een soort is die men in dorpen en steden kan aantreffen is het, het Kauwtje ook wel Torenkraai genoemd vanwege zijn veelvuldig broeden in kerktorens. Behalve in boomholten, voorzover aanwezig, broedt de soort in Blaricum overwegend in schoorstenen.
65. Ekster: Van de Ekster is bekend dat hij in boomrijke dorpen broedt tot in het centrum toe. Blaricum vormt geen uitzondering op deze regel. Zonder iets van de telgebieden af te weten is dit gegeven uit de aantallen af te lezen. Van deze alleseter wordt een te hoge predatiedruk op de kleine zangvogels verondersteld. Uit diverse onderzoeken is echter gebleken dat de Eksters hun jongen slechts incidenteel jonge vogels voeren. Aan het beantwoorden van de vraag of Eksters aan populaties van zangvogels schade berokkenen wordt momenteel gewerkt (Spaans et al. 1982). Een voorbarige actie waarbij rond de Engh minstens 13 Eksters werden doodgeschoten is zinloos. Opeengevallen territoria worden onmiddellijk bezet. Aan de mate van ontbinding te oordelen waren de Eksters al vroeg in het seizoen (op weg naar hun gezamenlijke slaappleaats?) geschoten.

66. Vlaamse Gaai: Nog een soort die door zijn predatie van jonge vogels in een kwade reuk staat. Het is niet aannemelijk dat hierdoor, evenals van de vorige soort, veel invloed op de aantallen zangvogels wordt uitgeoefend.

7. Vergelijkingen met andere inventarisaties

7.1. Vroegere onderzoeken in Blaricum

Met de gegevens uit de periode 1955 - 1960 is voor het overgrote deel alleen in kwalitatief opzicht wat te doen en voor enkele soorten kwantitatief. De indruk bestaat dat de opgave uit die periode op een, zij het wel zeer voorzichtige schatting, slaat. De aantallen zijn op enkele uitzonderingen na veel te laag, bovendien ontbreken soorten die er toen zeker hebben gebroed. Een vooruitgang van 32 soorten toen naar 66 soorten nu zou een onverklaarbaar fenomeen zijn. Alle soorten die toen werden aangegeven waren ook nu nog aanwezig.

Op de lijst komt ook Keep voor die in 1956 in de gemeente zou hebben gebroed. Uit Nederland waren tot 1970 10 broedgevallen bekend. Dit geval staat nergens in de literatuur vermeld (v. Orden 1967, Spaans 1968, Teixeira 1979). Bovendien ontbreken gedetailleerde gegevens, zodat het als een onbevestigd broedgeval moet worden beschouwd. De Gierzwaluw staat nadrukkelijk als niet-broedvogel aangegeven. Dit feit moet als onjuist worden aangemerkt. In de periode 1955 - 1966 zullen zij zeker al aanwezig zijn geweest.

Een vergelijking met de inventarisaties die in 1970 zijn uitgevoerd (Alleyn et al 1972) is in beperkte mate mogelijk. De gemeente vormde toen met Laren één groot telgebied. In de publicatie zijn niet van alle soorten verspreidingskaarten opgenomen. De dichtheden van toen en nu blijken aanzienlijk te verschillen. De inventarisatie van 1970 werd evenals nu uitgevoerd met de turfmethode. Het totaal onderzochte gebied was toen vele malen groter, wat inhoudt dat de kans op een groot aantal ongeschikte of minder geschikte habitats groter is als bij een klein gebied.

Wanneer we vervolgens de dichtheden per 100 ha. op een oppervlakte van 1000 ha. uitrekenen en deze vergelijken met die van een geïnventariseerd oppervlak van 200 ha. zal vaak de dichtheid in het laatste geval voor veel soorten hoger zijn. Beide factoren in aanmerking nemend hoeft het geen verwondering te wekken dat de dichtheden van de inventarisatie in 1983 in de meeste gevallen twee keer zo hoog zijn als in 1970. Toch blijven er voor enkele soorten vraagtekens over.

Bij de Turkse Tortel is de dichtheid in 1970 twee keer zo hoog. Is hiervan de stand teruggelopen? Twee andere soorten, de Zanglijster en de Gekraagde Roodstaart, hebben vergelijkbare dichtheden. Deze overeenkomst kan veroorzaakt zijn doordat er in het buitengebied veel exemplaren van deze soorten voorkomen, die de extrapolatiefouten opheffen. Een andere verklaring kan zijn dat, zoals reeds bij de soortbespreking is aangegeven, de Zanglijster is onderteld.

Voor de Gekraagde Roodstaart zou kunnen gelden dat er sprake is van achteruitgang, zoals ook op andere plaatsen in Nederland is geconstateerd.

Van Beusekom (ongepubliceerd) onderzocht in 1981 in het kader van een Provinciale Milieuinventarisatie de telgebieden 1,4,5 en 6. Hij stelde geen soorten vast die bij de nu uitgevoerde inventarisatie niet ontdekt zijn. Als mogelijke broedvogels in telgebied 4 staan Barmsijs (0-1 paar) en Appelvink (0-1 paar) aangegeven. Het vergelijken van de aantallen per soort is een hachelijke zaak door: het verschil in jaren tussen de inventarisatie (aanzienlijke schommelingen) en inventarisatiemethodiek.

Desondanks liggen de aantallen bij de meeste soorten in dezelfde orde van grootte.

7.2. Regionaal

Het is interessant de bebouingsinventarisatie van Blaricum te vergelijken met die van Bussum en Hilversum, plaatsen die veel meer verstedelijkt zijn. Het soortenspectrum verschilt niet veel met de eerste plaats, waarin ook parkachtige delen voorkomen. Wel heeft Blaricum een groter aantal soorten. Uiteraard zijn uitgesproken cultuurvolgers als Wilde Eend (in parken), Gierzwaluw en Huismus, in de stadsfeer veel talrijker. De meeste andere vogelsoorten bezitten in Blaricum met een veel kleiner geïnventariseerde oppervlakte, hogere aantallen. Dezelfde feiten gelden voor een groot deel ook voor Hilversum.

7.3. Elders in het land verricht onderzoek in de bebouwde kommen

Tinbergen (1946) verrichtte in 1941 en 1942 o.a. tellingen in een boomrijk Veluws dorp en gaf het aantal territorium bezettende mannetjes per 10 ha. weer. Zijn proefvlakken herbergden minder soorten, wat veroorzaakt zal zijn door hun geringe oppervlakte. Geen van de soorten die staat aangegeven ontbreekt in Blaricum. De aantallen kunnen niet met elkaar vergeleken worden, omdat de telgebieden van 1983 veel groter waren. De inventarisaties van Mörzer Bruyns (1961), die in Utrecht 18 ha. park en 25 ha. huizenblokken inventariseerde en daarnaast nog een villawijk in Zeist onderzocht, leverde ook geen nieuwe soorten op. De villawijk-inventarisatie vertoont veel overeenkomst met de Blaricumse, het aantal park- en stadssoorten was minder. Meer recente gegevens worden gegeven in de "Atlas van de Nederlandse Broedvogels" (Teixeira 1979). De opgegeven dichtheden voor een aantal soorten per 100 ha. waren als volgt (figuur 4).

Figuur 4. Dichtheden van enkele vogelsoorten per 100 ha. in enkele dorpen of andere bebouwde kommen in Nederland en in Blaricum.

	<u>gebieden</u>		<u>Blaricum</u>
Merel	6 dorpen op de Veluwe	315/100 ha.	112,3-134,8/100 ha.
Huisumus	6 dorpen op de Veluwe	175-780/100 ha.	74 -108,1/100 ha.
Ringmus	dorpen en steden	20/100 ha.	6,7- 12,2/100 ha.
Vlaamse Gaai	Wageningen Hoog	38/100 ha.	6,7- 8,9/100 ha.

De dichtheden elders in Nederland lijken in vergelijkbare situaties aanzienlijk hoger te zijn. Het is echter niet onmogelijk dat de cijfers geëxtrapoleerd zijn waardoor een vertekend beeld ontstaat. Twee paar Ringmussen op 10 ha. hoeft nog geen 20 paar per 100 ha. te betekenen.

8. Samenvatting

In het voorjaar van 1983 is de bebouwde kom van de gemeente Blaricum met behulp van de zogenaamde turfmethode op broedvogels geïnventariseerd. Het voorkomen van 66 broedvogelsoorten werd vastgesteld. De talrijkste soorten waren: Merel, Huisumus, Spreeuw, Koolmees, Houtduif en Winterkoning. Opvallende soorten door hun voorkomen of zeldzaamheid waren: Kuifleeuwerik, Vuurgoudhaantje, Appelvink, Sperwer, Boomvalk en Houtsnip. Vergeleken met andere inventarisaties blijkt Blaricum als boomrijk dorp met zijn soorten en aantallen een hoge plaats in te nemen.

9. Dankwoord

Een aantal leden van de vogelwerkgroep offerde een deel van hun vrije tijd en nachtrust op om aan deze inventarisatie mee te werken. Zonder hen zou dit verslag er niet gekomen zijn.

Hun namen zijn: Peter Dieperink, Nico Dwars, Bep Dwars-v. Achterbergh, E. Frater-Smid, Hans Gartner, Jelle Harder, Dick Jonkers, Bas Jonkers, Erik Lam, Jessey v. Leyden, Gerard v. Merriënboer, Jaap Mekel, Adrie Vermeule.

10. Geraadpleegde literatuur

1. Alleyn, W.F., L.M.J.v.d. Bergh, S.J. Braaksma, Mr. Th.J.F.A. ter Haar, D.A. Jonkers, H.N. Lèys, Drs. J. v.d. Straaten 1971: Avifauna van Midden Nederland. Van Gorcum en Comp. Assen.
2. Beusekom, R.van: Milieuinventarisatie Provincie Noord-Holland 1981: gemeente Blaricum, Provinciale Waterstaat Noord-Holland.
3. Denneman, W.D, A.L. Spaans, S. Rodenburg, J. de Wolf 1982: Het voedsel van jonge Eksters: een verkennend onderzoek. Het Vogeljaar 30(1): 31-35.
4. Jonkers, D.A. 1983: De Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes* L.), zijn voorkomen en gedrag in het Gooi en Vechtplasseengebied. De Korhaan 17(2): 41-47.
5. Mörzer Bruijns, M.F. 1961: De dichtheid van broedvogelbevolking in de bebouwde kommen. De Levende Natuur 64(9): 193- 199.
6. Orden, Chr. van 1967: Broedgevallen van Kepen (*Fringilla montifringilla*) in Nederland. Limosa 40(1-3): 148-149.
7. Schöne, M: Broedvogels van Blaricum (ongepubliceerd, archief Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum).
8. Spaans, A.L. 1968: De mogelijke herkomst van broedende Kepen (*Fringilla montifringilla*) in 1965 en 1966 in Nederland. Limosa 41(1-2): 75.
9. Teixeira, R.M. 1979: Atlas van de Nederlandse broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. 's-Graveland.
10. Tinbergen, L. 1946: Vogels in hun domein. Scheltema en Holkema. Amsterdam.

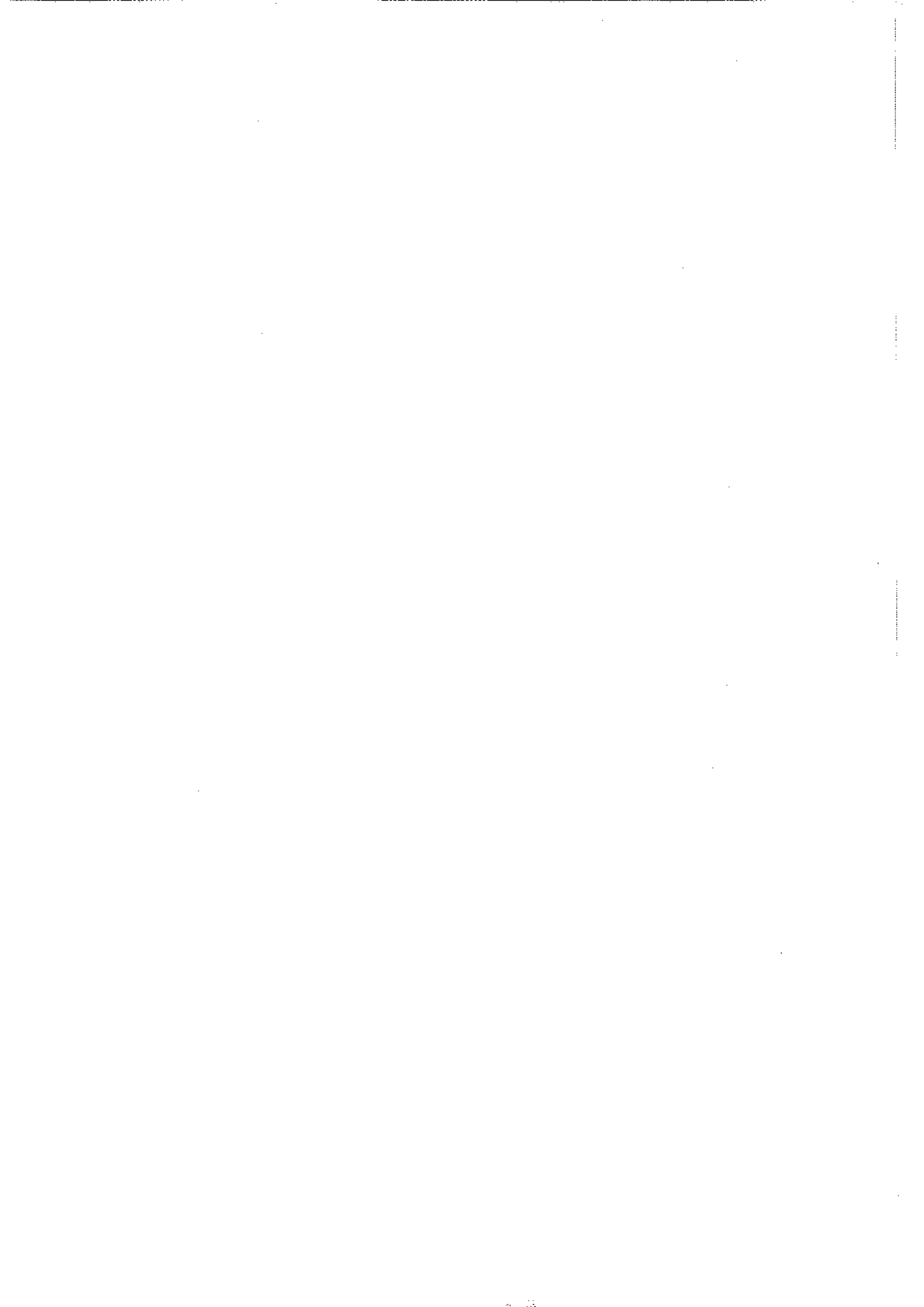
Bijlage 1: Lijst met vastgestelde broedvogels

	<u>I</u>	<u>II</u>	<u>III</u>	<u>IV</u>	<u>V</u>	<u>VI</u>	<u>VII</u>	<u>totaal</u>	dichthe- den per 100 ha.	dichtheden in Alleen et al 1971
1 Wilde Eend	-	-	2	-	-	-	5- 6	7- 8	1,4- 1,6	0,1- 0,4
2 Kuifeend	-	-	-	-	-	-	0- 1	0- 1	0 - 0,2	
3 Knobbelzwaan	-	-	-	-	-	-	1	1	0,2	
4 Torenvalk	-	-	-	1	-	-	1	1	0,2	
5 Sperwer	0- 1	-	0- 1	-	-	-	-	0- 2	0 - 0,4	
6 Boomvalk	-	-	0- 1	-	-	-	-	0- 1	0 - 0,2	
7 Fazant	-	-	1- 2	0- 2	-	-	-	1- 4	0,2- 0,8	
8 Waterhoen	-	-	-	-	-	-	1	1	0,2	
9 Meerkoet	-	-	-	-	-	-	2	2	0,4	
10 Houtsnip	0- 1	-	-	-	-	-	-	0- 1	0 - 0,2	
11 Holenduif	2	-	2	8- 10	6	5	-	23- 25	4,7- 5,1	
12 Houtduif	57-69	-	34- 64	75- 90	53	24-27	3- 4	246-307	50 - 62,4	10,6- 25,5
13 Tortelduif	-	-	3	1- 2	1	-	0- 1	5- 7	1 - 1,4	
14 Turkse Tortel	16-21	-	54- 64	10- 15	18	4	1	103-123	20,9- 25	25,6- 50,5
15 Koekoek	1	-	-	-	4	-	0- 1	5- 6	1 - 1,2	
16 Bosuil	-	-	-	1- 2	1	-	-	2- 3	0,4- 0,6	
17 Ransuil	1	-	-	0- 1	-	-	-	1- 2	0,2- 0,4	
18 Gierzwaluw	9	-	1- 2	-	-	-	-	9- 11	1,8- 2,2	0,2- 5,1
19 Groene Specht	1	-	-	4	3	1	-	9	1,8	0,1- 0,4
20 Grote Bonte Specht	5	-	1	12- 15	4	4	-	26- 29	5,3- 5,9	0,5- 0,9
21 Kuifleeuwerik	-	2- 3	-	-	-	-	-	2- 3	0,4- 0,6	
22 Boerenzwaluw	-	4-15	-	1- 2	1	-	0- 1	11- 19	2,2- 3,9	1 - 5,5
23 Huiszwaluw	3	5- 7	-	-	-	-	-	8- 10	1,6- 2	
24 Witte Kwikstaart	2	0- 1	1- 3	1- 2	-	-	1	7- 9	1,4- 1,8	0,5- 0,9
25 Winterkoning	37	-	11- 12	50- 55	62	22	-	182-188	37 - 38,2	10,6- 25,5
26 Heggemus	15	-	12- 13	10- 35	21	13	3- 5	74- 82	15 - 16,7	
27 Grote Lijster	1	-	1	2- 3	2	2	-	8- 9	1,6- 1,8	1 - 5,5
28 Zanglijster	5	-	3- 4	15- 20	35	-	0- 1	58- 64	11,8- 13	10,6- 25,5
29 Merel	85-101	13-31	60-100	100-120	186	39-45	70-80	553-663	112,3-134,8	50,6-100
30 Gekraagde Roodstaart	3	3- 7	-	4- 5	-	4- 5	-	14- 20	2,8- 4,1	1 - 5,5
31 Zwarte Roodstaart	-	1- 2	-	-	-	-	0- 1	1- 3	0,2- 0,6	
32 Roodborst	35- 39	-	5- 8	50- 60	49	25	0- 1	164-182	33,3- 37	5,6- 10,5
33 Spotvogel	-	-	-	-	-	-	11	11	2,2	1 - 5,5
34 Zwartkop	2	3- 5	4	7- 9	12	6	-	34- 38	6,9- 7,7	1 - 5,5
35 Tuinfluiter	5	-	2	1- 2	1	1	3- 4	13- 15	2,6- 3	1 - 5,5
36 Grasmus	-	1- 2	-	-	-	-	-	1- 2	0,2- 0,4	0,1- 0,4
37 Braamsluiper	-	2- 4	-	-	-	-	1	3- 5	0,6- 0,1	0,5- 0,9
38 Fitis	5	12-21	3	14- 16	6	-	7- 8	47- 59	9,6- 12	5,6- 10,5
39 Tjiftjaf	15	15-20	-	25- 30	17	4	1	77- 87	15,7- 17,7	1 - 5,5
40 Fluiter	-	-	-	-	-	3	-	3	0,6	
41 Goudhaantje	9	-	-	7- 8	1	2	-	19- 20	3,9- 4,1	0,1- 0,4
42 Vuurgoudhaantje	1	-	-	-	1	1	-	3	0,6	
43 Grauwe Vliegenvanger	1	-	2- 4	0- 1	5	1	-	9- 12	1,8- 2,4	1 - 5,5
44 Bonte Vliegenvanger	1	-	1	2	8	1	-	14	2,8	
45 Koolmees	72-84	2- 3	20- 30	50- 60	43	37	35-40	259-297	52,6- 60,3	25,6- 50,5
46 Pimpelmees	31-35	3- 5	20- 30	25- 30	23	16	7-10	125-149	25,4- 30,2	5,6- 10,5
47 Kuiltmees	3	-	-	2- 3	-	-	-	5- 6	1 - 1,2	
48 Matkopmees	2	-	-	2- 3	1	2	-	7- 8	1,4- 1,6	1 - 5,5
49 Glanskopmees	-	-	-	3- 4	3	2	-	8- 9	1,6- 1,8	1 - 5,5
50 Zwarte Mees	-	-	-	2- 4	1	2	-	5- 7	1 - 1,4	
51 Staartmees	3	-	1- 2	4- 4	5	-	-	12- 14	2,4- 2,8	1 - 5,5
52 Boonklever	3	-	1	12	6	9	-	31	6,3	0,1- 0,4
53 Boonkruiper	5	-	3- 5	20- 25	6	7- 8	-	41- 49	8,3- 10	0,5- 0,9
54 Rietgors	-	-	1	-	-	-	-	1	0,2	
55 Appelvink	-	-	-	-	1	-	-	1	0,2	

	<u>I</u>	<u>II</u>	<u>III</u>	<u>IV</u>	<u>V</u>	<u>VI</u>	<u>VII</u>	<u>totaal</u>	dichthe- den per 100 ha.	dichtheden in Alleyn et al 1971
56 Groenling	5	2- 3	8- 11	4- 5	10	-	-	29- 34	5,9- 6,9	1 - 5,5
57 Kneu	-	-	1	-	-	-	5- 7	6- 8	1,2- 1,6	0,1- 0,4
58 Goudvink	1	-	-	1- 2	2	1	-	5- 6	1 - 1,2	
59 Vink	8	10-14	5	15- 25	6	6- 7	1	51- 56	10,4- 11,4	25,6- 50,5
60 Huisms	37	38-76	100-200	10- 20	44	5	130-150	364-532	74 -108,1	101 -250
61 Ringms	16	2- 6	2- 5	10- 20	1	-	2	33- 60	6,7- 12,2	1 - 5,5
62 Spreeuw	36-62	43-67	70-100	25- 35	32	10-11	105-125	321-432	65,2- 87,8	10,6- 25,5
63 Zwarte Kraai	9	0- 2	1- 6	4- 6	3	4- 5	-	27- 31	5,5- 6,3	0,5- 0,9
64 Kauw	28	7-12	25- 30	12- 15	32	3	4- 5	111-125	22,6- 25,4	5,6- 10,5
65 Ekster	9	5- 7	3- 4	8- 10	11	8	-	44- 49	8,9- 9,6	1 - 5,5
66 Vlaamse Gaai	8	0- 2	4- 8	10- 15	6	4	1	33- 44	6,7- 8,9	1 - 5,5

Bijlage 2: Andere waargenomen vogelsoorten

1. Blauwe Reiger : 16-4 1 ex. vliegend naar noordoost (A. Vermeule, N. Dwars).
2. Purperreiger : 12-5 1 ex. opvliegend uit 't Grachtje in de Bijvanck (J. Harder, G.v. Merriënboer).
3. Lepelaar : 8-5 1 ex. overvliegend Steenakker (E. Frater Smid).
4. Bergeend : 14-5 3 ex. richting oost boven Enghlaan (B. Jonkers, D.A. Jonkers).
5. Grauwe Gans : 23-5 1 ex. richting 't Harde vliegend (J. Harder, G.v. Merriënboer).
6. Bruine Kiekendief : 12-5 een jong mannetje over de Bijvanck vliegend (J. Harder, G.v. Merriënboer).
7. Sprinkhaanrietzanger : 16-4 1 ex. in de Bijvanck zingend in een taxushaag (J. Harder, G.v. Merriënboer).
8. Fluitier : 15-5 1 ex. zingend in telgebied 4 (P. Dieperink).

Bijlage 3 : Figuur 1, kaart met telgebieden

